

Webrecensie BMGN – LCHR 126:4 (2011)

Koopmans, Joop W., Thomas, Werner (eds.), ***Propaganda en spektakel. Vroegmoderne intochten en festiviteiten in de Nederlanden*** (Publicaties van de Vlaams-Nederlandse Vereniging voor Geschiedenis 9; Maastricht: Shaker, 2010, 147 blz., ISBN 978 90 423 0396 6).

‘Niet elke Blijde Inkomst geeft reden tot vreugde’ schreef de Spaanse hoveling Juan Cristobal Calvete de Estrella op 21 oktober 1549 over de inhuldiging van kroonprins Filips als opvolger van Karel V in het stadje Venlo. Deze Blijde Inkomsten waren trektochten die vorsten, hun troonopvolgers of hun vertegenwoordigers bij hun aantreden hielden in hoofdplaatsen en belangrijkste steden van hun gebieden. Ooit waren deze inkomsten eenvoudige ceremonies, maar vanaf het midden van de veertiende eeuw werden ze steeds spectaculairder. Steden werden opgetuigd met triomfbogen en erepoorten terwijl het publiek kon genieten van toneel, ballet, speciaal voor de gelegenheid gecomponeerde liedjes en spectaculair vuurwerk.

Dat viel in Venlo dus nogal tegen. Het feest was sober en voor het hof ronduit teleurstellend. De stad was weliswaar netjes opgeruimd, maar de Venlonaren hadden niet de moeite genomen om de reusachtige poppen van Goliath en zijn vrouw op te zetten, waarmee zij traditioneel hun stad versierden. Dat roept de nodige vragen op. Nog niet zo lang geleden werkten historici vanuit de veronderstelling dat deze Blijde Inkomsten, met al hun pracht en praal, door het hof zelf werden georganiseerd om zijn gezag te bevestigen. Dit blijkt slechts ten dele waar. Blijde Inkomsten waren voor een groot deel georganiseerd, uitgevoerd en zelfs gefinancierd door de stedelingen zelf. En het resultaat was, zoals in Venlo, niet altijd wat het hof voor ogen had.

Daarmee zijn we meteen aanbeland bij de grote verdienste van de bundel *Propaganda en spektakel. Vroegmoderne intochten en festiviteiten in*

de Nederlanden onder redactie van Joop W. Koopmans en Werner Thomas. De auteurs leggen de nadruk op de subtiele wisselwerking tussen overheid en bevolking bij de behandeling van politieke festiviteiten. Hiermee sluiten zij aan bij het groeiend aantal historici in verschillende disciplines dat op een nieuwe manier naar geschiedenis van onderop kijkt. Hierbij draait het niet meer in de eerste plaats om de tegenstelling tussen arm en rijk. Historici kijken juist met belangstelling naar juridische kaders, maatschappelijke collectieven en politieke netwerken.

‘Het publiek’ speelt een centrale rol in deze benadering. Niet als passieve ontvanger van een overheidsboodschap, maar als een participerende en soms oordelende kracht. In hun inleiding wijzen Koopmans en Thomas bijvoorbeeld op de Brabantse Blijde Inkomst van 1356, waar een opsomming van de onderlinge rechten en plichten de voornaamste rol in de ceremonie speelde. Blijde Inkomsten bleken hét moment waarop vorst en steden hun politieke contract bevestigden of hernieuwden. Deze vroegmoderne politieke festiviteiten waren dus veel meer dan een simpele manier voor heersende autoriteiten om met veel pracht en praal de eigen positie te bevestigen en versterken.

De auteurs van de zes artikelen in deze bundel hebben op twee manieren naar deze festiviteiten gekeken, waartoe we ook de herdenkingen van geboorten, huwelijken, troonaanvaarding, verjaardagen, overlijden en militaire overwinningen rekenen. Ten eerste hadden zij aandacht voor de daadwerkelijke vieringen. Daarnaast keken zij naar de media en kunsten die door autoriteiten zijn ingezet. Zij gingen daarbij vooral op zoek naar het antwoord op de vraag hoe vanuit de samenleving werd gereageerd op deze gebeurtenissen.

Hierin zijn de auteurs grotendeels geslaagd. Wie de bundel leest krijgt een uitstekend inzicht in de historiografische debatten over politieke festiviteiten en een helder beeld van deze gebeurtenissen in de Zuidelijk en Noordelijke Nederlanden vanaf de tiendaagse huwelijksplechtigheden van Karel de Stoute en Margaretha van York in 1468, via de rondreis van Filips door de Nederlanden in 1549 en de verjaardag van Willem V in 1788, tot de

troonsbestijging van koningin Beatrix in 1980.

Propaganda en spektakel laat echter ook een aantal vragen onbeantwoord. Zo verdient de rol van het publiek – gezien de hoofdvraag van de auteurs – meer aandacht. Helaas gaat het artikel dat zich concentreert op reacties van toeschouwers (Elmer Kolfins bijdrage over beschilderingen in de Oranjezaal van Huis ten Bosch) niet over een politieke festiviteit. De lezer mist hierdoor het perspectief van de toeschouwer die keek naar de prachtige erestoet, de majestueuze kleding van de deelnemers of het indrukwekkende toneel. Dat is jammer, want daar draaiden Blijde Inkomsten voor een belangrijk deel om. Reageerde het publiek op de manier die de makers beoogden? Wat werkte wel en wat niet? Leidde de ene symbolische boodschap tot instemming en de andere tot hevig protest? Waren de mensen in Venlo beschaamd of juist trots op hun sobere voorstelling? Dit gemis komt wellicht voort uit het kleine aantal bijdragen. De geschiedenis van politieke festiviteiten tussen de vijftiende en de twintigste eeuw moet het nu met slechts zes artikelen doen. Hopelijk komt daar in de toekomst nog een aantal studies bij.

Michel Reinders, Erasmus Universiteit Rotterdam

Webrecensie BMGN 126:2 (2011)

Kort, Jan de, *De plaats van het geloof in het leven van Hendrik Albert van Dalsum (1868-1944). De worsteling van een liberaal katholiek met geloof en moderniteit* (Dissertatie Tilburg 2009, Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland. Derde reeks [35], Jaarboek 2007/8 van de Oudheidkundige Kring 'De Vier Ambachten' Hulst; Tilburg: Stichting Zuidelijk Historisch Contact, 2009, 490 blz., ISBN 978 90 70641 87 0).

In de katholieke geschiedschrijving zijn de negentiende-eeuwse 'liberale' en 'verlichte' katholieken in de loop van de tijd heel verschillend behandeld en beoordeeld. Brom had heel weinig goede woorden voor hen over, Rogier legde zeer veel meer begrip aan de dag, en het door Bornewasser geïnitieerde Tilburgse project over katholieke Verlichting pleitte eindelijk voor volwaardige, wetenschappelijke aandacht voor hun optreden. De kerkhistorische studie van theoloog Jan de Kort gaat nog een paar stappen verder en zet notaris Hendrik van Dalsum op een voetstuk.

De diep godsdienstige Van Dalsum heeft zijn bekendheid te danken aan zijn optreden in oostelijk Zeeuws-Vlaanderen, waar hij in 1903 in Hulst als notaris werd aangesteld. Hij kwam er in de gemeenteraad, later in de Provinciale Staten van Zeeland, maar de sprong naar de Tweede Kamer mislukte. Van Dalsum kwam op voor de belangen van kleine boeren en pachters, hielp boerenbonden en leenbanken naar Raiffeisen-model stichten, en zette zich in voor eerlijker en rechtvaardiger pachtcontracten. In al zijn sociaal en bestuurlijk werk wenste hij echter zo onafhankelijk mogelijk op te treden en dat bracht hem in conflict met de katholieke kiesvereniging, notabelen en clerus. Zijn vrijzinnigheid demonstreerde hij bovendien door zich te verzetten tegen de overheersende trend van zijn tijd: het in eigen, katholiek beheer brengen van alle mogelijke voorzieningen op onderwijskundig, sociaal en medisch gebied, en waar al niet meer. Zijn radicaal sociale idealen brachten hem bovendien tot sympathie en contact met het Vlaams Daensisme, zodat de schrijver hem niet ten onrechte terloops als een 'andere katholiek' karakteriseert (202).

Daar bleef het echter niet bij. Want Van Dalsum, die een aantal jaren lang over een eigen weekblaadje beschikte, stak zijn mening over duizend-en-een onderwerpen die hem van belang toeschenen, niet onder stoelen of banken.